

PERINA VUKŠA NAHOD

Dani europske baštine: od kamena do riječi¹

Dani europske baštine

Sve dobre manifestacije uvijek počinju jednom dobrom idejom. Ideja povezivanja europskih zemalja putem kulturno-povijesnih vrijednosti kao zajedničkoga kulturnog naslijeđa europskoga kontinenta rodila se 1985. godine u Granadi, u Španjolskoj, tijekom održavanja II. Konferencije europskih ministara odgovornih za arhitektonsku baštinu Vijeća Europe. Francuski ministar kulture predložio je širenje inicijative *Otvorenih vrata kulturnih dobara*, održane 1984. godine u Francuskoj, na ostale europske zemlje.

Inicijativa je zaživjela u mnogim zemljama te je Vijeće Europe 1991. godine ustanovilo manifestaciju *Dani europske baštine*, koju od 1999. organizira s Europskom komisijom.

Proglašenjem posavskoga sela Krapje selom graditeljske baštine 1995. godine najrasprostranjenijoj participativnoj kulturnoj manifestaciji u Europi pridružila se i Hrvatska. Ove se godine u organizaciji Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske obilježava jubilarna 30. godišnjica manifestacije *Dani europske baštine* u Hrvatskoj sa središnjim temom: *Graditeljska baština: prozor prema prošlosti, pogled u budućnost*.

Već tradicionalno u rujnu i listopadu održat će se mnogobrojne manifestacije, predavanja, skupovi, festivali, radionice, obilasci, izložbe, paneli, virtualni programi i prezentacije namijenjene djeci i odraslima, a dostupni su u programskoj knjižici *Dani europske baštine 2025*. (<https://min-kulture.gov.hr/UserDocsImages/slike/fotogalerija/2025godina/Dani%20EU%20bastine%202025%20brošura%20KB%20>

Izvor: Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske

¹ Ovaj je rad nastao u okviru projekta *Od fertuna do peruna – dijalektološka i etimološka analiza leksema povezanih sa semantičkim poljem kuhinje* (DIJETA), koji financira *Europska unija – NextGenerationEU*. Za iznesene stavove i mišljenja odgovorna je samo autorica te ti stavovi ne odražavaju nužno službena stajališta Europske unije ili Europske komisije. Ni Europska unija ni Europska komisija ne mogu se smatrati odgovornima za njih.

WEB.pdf). Više o samoj manifestaciji i događanjima u ostalim državama članicama Vijeća Europe možete pronaći na stranici *European Heritage Days* (<https://www.europeanheritagedays.com/>).

1. slika: Programska knjižica *Dani baštine 2025.*

Nematerijalna kulturna baština

Godine 2003. na 32. zasjedanju Opće skupštine UNESCO-a izglasana je *Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine*. Hrvatska ju je kao sedamnaesta zemlja ratificirala 2005. godine, a stupila je na snagu 2006. godine nakon donošenja Zakona o potvrđivanju Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine. Time se Hrvatska obvezala na unaprjeđivanje mjera i aktivnosti bolje zaštite i očuvanja nematerijalne kulturne baštine te postigla iznimne rezultate: čak su 233 nematerijalna kulturna dobra dosad upisana u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, od kojih su 23 upisana na UNESCO-ove popise nematerijalne kulturne baštine.

Nematerijalna kulturna baština obuhvaća:

- usmenu predaju
- izričaje i govore
- izvedbene umjetnosti
- običaje, obrede i svečanosti
- tradicijska znanja i vještine
- tradicijske obrte.

Iako su *Dani europske baštine* započeli aktivnostima usmjerenima na materijalnu kulturnu baštinu, danas je, kao važan čimbenik očuvanja nacionalnoga i kulturnoga identiteta, upravo nematerijalna baština postala prepoznata i valorizirana te je dio aktivnosti posvećen njezinu očuvanju i prenošenju s generacije na generaciju.

Dio događanja u sklopu *Dana europske baštine* zrcali sinergiju jezika i društva, odnosno neraskidivu suradnju kulturnih, društvenih, odgojno-obrazovnih i znanstvenih ustanova i lokalnoga stanovništva. Manifestacije, predavanja, skupovi, radionice i izložbe usmjereni su na mjesne govore, skupine govora, dijalekte, jezike, toponimiju, usmene predaje i pismo koji se nalaze na Listi zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara i u Registru kulturnih dobara Republike Hrvatske.

1. tablica: Trenutačni popis zaštićenih kulturnih dobara u potkategoriji *usmena predaja, izričaji i govori* u Registru kulturnih dobara Republike Hrvatske

	Naziv nematerijalnoga zaštićenog kulturnog dobra
1.	Bednjanski govor
2.	Bunjevački govor
3.	Cokavski govori otoka Visa
4.	Čabarski govori
5.	Dubrovački govor
6.	Gacki čakavski govori s područja Otočca
7.	Govor Blata na Korčuli
8.	Govor Draganića
9.	Govor Dubravice
10.	Govor Huma na Sutli
11.	Govor i toponimija sela Vidonje
12.	Govor otoka Suska
13.	Govor posavskoga sela Siče

14.	Govor Starih Perkovaca
15.	Govor zadarskih Arbanasa (Arbanaški govor)
16.	Govori milnarskoga područja
17.	Grobnička čakavština
18.	Ikavski govori lovinačkog kraja
19.	Istriotski govori
20.	Istrorumunjski govori
21.	Istromletačko narječje
22.	Kajkavski donjosutlanski (ikavski) dijalekt
23.	Konavoska svadbena zdravica
24.	Kotoripska skupina govora
25.	Labinska skupina govora
26.	Legenda o picokima
27.	Novigradski govor s očuvanom čakavskom akcentuacijom
28.	Predaja o Đulinom ponoru – Zulejka
29.	Predaja o kamenim svatovima
30.	Predaja o Veroniki Desiničkoj
31.	Splitski govor (splitska čakavština)
32.	Svetomarska mikrotoponimija
33.	Šoltanski čakavski govori
34.	Štrigovska skupina govora
35.	Tradicija esperanta u Hrvatskoj
36.	Turopoljski dijalekt
37.	Umijeće čitanja, pisanja i tiskanja glagoljice
38.	Umijeće čitanja, pisanja i tiskanja poljičice
39.	Zlatna formula hrvatskoga jezika ča-kaj-što
40.	Žminjski govor

Prvi govori koji su postali zaštićeni upisom na Listu 2007. godine bili su bednjanski govor i govor Huma na Sutli, koji pripadaju kajkavskom narječju. Kontinuirane prijave za upis organskih idioma u Registar potvrđuju činjenicu da lokalne zajednice sve više spoznaju važnost i posebnost svojih idioma te žele potaknuti njihovo korištenje, proučavanje i arhiviranje, te, najvažnije, prenošenje na nove generacije.

Josip Jedvaj prvi je opisao bednjanski govor 1956. godine.

Na Odjelu za dijalektologiju u Institutu za hrvatski jezik trenutačno se provode tri projekta u sklopu kojih se proučavaju i arhiviraju zaštićeni govori u Republici Hrvatskoj: *Bednjanski rječnik* (voditeljica dr. sc. Anita Celinić), *ZaGovor – digitalni repozitorij govora koji se nalaze u Registru kulturnih dobara Republike Hrvatske* (voditeljica dr. sc. Ivana Kurtović Budja) i *Od fertuna do peruna – dijalektološka i etimološka analiza leksema povezanih sa semantičkim poljem kuhinje (DIJETA)* (voditeljica dr. sc. Perina Vukša Nahod). Njima se želi doprinijeti temeljitoj dijalektološkoj obradi građe prikupljene s izvornim govornicima i dostupnosti analizirane građe, zvučnih zapisa, videozapisa i kartografskih prikaza, kao i dokumentacijsko-administrativnih podataka o pojedinome kulturnom dobru.

Između kamena i riječi – gomila: susret graditeljske i jezične baštine u srcu Neretve

Institut za hrvatski jezik kao nositelj projekta *Rijekom neretvanskih riječi – od kuće do škole*² i ove godine sudjeluje u *Danima europske baštine* u cilju povezivanja materijalne i nematerijalne kulturne baštine neretvanskoga kraja. U suradnji s Općinom Zažablje, Osnovnom školom Stjepana Radića u Metkoviću, Područnom školom Mlinište i Gimnazijom Metković u listopadu će se u školama održati dijalektološke, onomastičke, arheološke i likovne radionice. Održat će se i manifestacija *Između kamena i riječi – gomila: susret graditeljske i jezične baštine u srcu Neretve*, tijekom koje će se postaviti izložba fotografija kapele sv. Liberana i arheološkoga nalazišta na Gomilama u Vidonjama, koji su 2022. proglašeni kulturnim dobrom. Prikazivat će se i videozapisi o običajima za sv. Liberana i načinima gradnje u Neretvi nastali u suradnji učenika i kazivača iz neretvanskih naselja, među kojima će biti i govornici vidonjskoga govora, koji je među prvim zaštićenim štokavskim govorima.

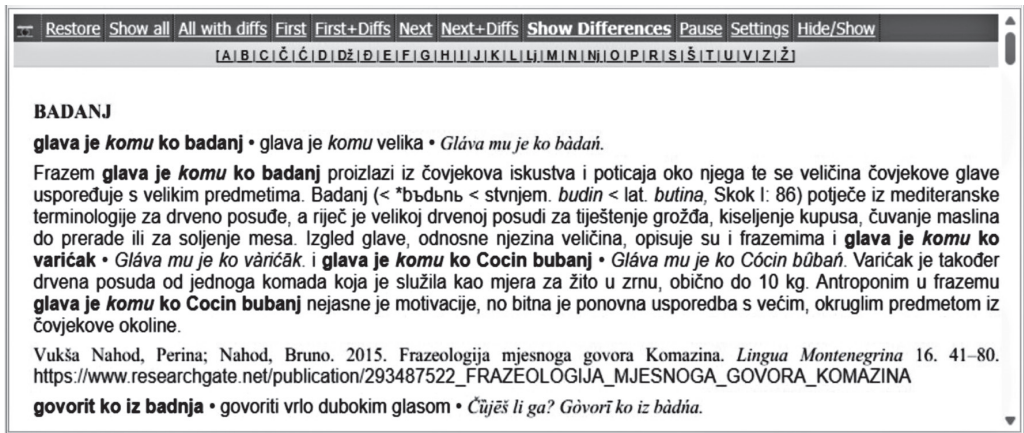
² Projekt od 2024. financira Ministarstvo kulture i medija u sklopu Programa zaštite i očuvanja nematerijalnih kulturnih dobara.

2. slika: Kapela sv. Liberana, studeni 2018., kulturno dobro
Foto: Krešimir Jurić

Predstavit će se i obrada frazema u *Mrežnome frazeološkom rječniku zažapskih govora*, koji će biti prvi mrežni dijalektološki frazeološki rječnik skupine novoštokavskih ijekavskih govora. Rječnik se izrađuje u programu za izradu rječnika TLex i sadržava rječničku natuknicu koja se sastoji od nadnatuknice (kanonski oblik riječi), natuknice (potvrđeni frazemi s nadnatuknicom u sastavu), značenja i rečeničnoga primjera. Svi će primjeri biti naglašeni i označeni hrvatskom dijalektološkom transkripcijom. Za pojedine će natuknice biti dostupan zvučni zapis, frazeološki članak, fotografija, ogled govora i poveznice na literaturu.

U Institutu za hrvatski jezik izrađuje se prvi mrežni hrvatski dijalektološki frazeološki rječnik: *Mrežni frazeološki rječnik zažapskih govora*.

3. slika: Primjer obrade frazema sa sastavnicom *badanj* u *Mrežnome frazeološkom rječniku zažapskih govora* u programu TLex